

BETREFT Grondstoffentransitie naar een circulaire economie cruciaal voor strategische autonomie

DEN HAAG 30 april 2026 **E-MAIL** secretariaatvz@ser.nl
ONS KENMERK 26.41589 **TOESTELNUMMER** 070 3499 502
BIJLAGE(N)

Geachte mevrouw Herbert, geachte mevrouw Van Veldhoven-van der Meer,

De SER wil serieus werk maken van de grondstoffentransitie om brede welvaart en strategische autonomie¹ te bevorderen. Via deze brief wil de SER de urgentie van dit onderwerp bij het kabinet benadrukken, met het verzoek om de bijbehorende beleidsinzet te versterken en uit te werken. De SER geeft overwegingen mee om de sturing op de grondstoffentransitie te versterken.

We staan in Nederland voor grote opgaven, zoals de energietransitie, woningbouw, digitalisering en defensie. In elk van deze opgaven zijn grondstoffen cruciaal. Nederland is voor deze grondstoffen, met name de (kritieke) metalen, zeer afhankelijk van derde (niet-EU) landen. Nederland is kwetsbaar door zijn energie- en materiaal-intensieve, op exportgerichte economie die bovendien nog lange tijd sterk van primaire grondstoffen afhankelijk zal zijn.² De grondstoffentransitie is een kans om deze kwetsbaarheid om te buigen en richt zich op een circulaire economie waarin we radicaal efficiënter omgaan met grondstoffen, materialen en producten. Dit draagt bij aan ons verdienvermogen, het verminderen van onze milieudruk en klimaatimpact, en het verkleinen van afhankelijkheden. De grondstoffentransitie is dan ook een essentieel onderdeel van de SER-toekomstvisie.³

¹ In enge zin wordt strategische autonomie vertaald als het vermijden van strategische afhankelijkheden, d.w.z. als het de EU of Nederland kwetsbaar maakt voor geopolitieke druk of invloed door derde landen. Een circulaire economie is één van de oplossingsrichtingen voor het vergroten van de leveringszekerheid van (kritieke) grondstoffen. Andere oplossingsrichtingen zijn onder andere de opbouw van winning en raffinagecapaciteit in eigen regio, strategische voorraadvorming, diversificatie van handelspartners, en innovatie (bijv. op alternatieven voor kritieke grondstoffen). Ook de energietransitie draagt bij aan het verminderen van afhankelijkheden, door het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen.

² SER (2016) Werken aan een circulaire economie: geen tijd te verliezen

³ SER (2024) Perspectief op brede welvaart in 2040. Bouwen aan de economie van de toekomst

De grondstoffentransitie naar een circulaire economie levert kansen op. Een belangrijk onderdeel van deze transitie is het ontwikkelen van circulaire productontwerpen, innovatieve materialen, hoogwaardige recycling en nieuwe verdienmodellen. Met een krachtig investeringsklimaat kan Nederland uitgroeien tot koploper in de circulaire economie, zoals in de circulaire en biobased chemie, maakindustrie, bouw en recycling. Daarbij moeten we de kracht en schaal van bestaande ketens benutten en ombouwen, en deze aanvullen met innovaties van nieuwe bedrijven.⁴ Een circulaire economie biedt ook kansen voor kwalitatief hoogwaardig werk, het creëren en behouden van (technisch) talent en het verbeteren van arbeidsomstandigheden voor werknemers in de gehele waardeketen. Door technische en sociale innovaties samen te laten gaan, kan groene groei en brede welvaart worden gerealiseerd. Voor het benutten van deze kansen is de verbinding met andere opgaven cruciaal. Circulaire oplossingen kunnen namelijk bijdragen aan de energietransitie en strategische autonomie, maar tegelijkertijd zijn voldoende duurzame energie en de leveringszekerheid van grondstoffen voor energietechnologieën essentiële voorwaarden voor meer circulariteit.

Geopolitieke spanningen maken de afhankelijkheid van derde landen zichtbaar en voelbaar. De EU en Nederland zullen altijd grondstoffenafhankelijkheden kennen. Zo zijn de EU en Nederland voor bijvoorbeeld kritieke metalen sterk afhankelijk van China, een land dat al eerder grondstoffen heeft ingezet als geopolitiek drukmiddel en een verhoogd risico kent op misstanden rond mensenrechten en arbeidsomstandigheden in productieketens. Kritieke metalen zijn van groot belang voor onze toekomstige brede welvaart, bijvoorbeeld als onmisbare grondstoffen voor de energietransitie, maar ook voor het vergroten van arbeidsproductiviteit via automatisering, digitalisering en AI, en als materiaal voor veel sleuteltechnologieën uit de Nationale Technologiestrategie. Afhankelijkheden van en relaties met sommige bronlanden zijn risicovol en kunnen omslaan in grote kwetsbaarheden, zeker als de vraag naar dergelijke grondstoffen de komende jaren zal toenemen. Dit zorgt bij bedrijven voor grote onzekerheid over de korte- en langetermijnbeschikbaarheid van grondstoffen zoals lithium en zeldzame aardmetalen voor batterijen, zonnepanelen en windturbines.

De SER maakt zich zorgen om de voortgang van de grondstoffentransitie als cruciale onderlegger van de grote opgaven. Circulaire verdienmodellen renderen nog onvoldoende, innovatieve recyclers vallen om en voor consumenten is circulair nog veelal onbekend of onbetaalbaar. Dit zijn urgente uitdagingen in het licht van de huidige geopolitieke ontwikkelingen en de mogelijke prijsstijgingen van producten en diensten als grondstoffenschaarste verder toeneemt. Deze ontwikkelingen zorgen ook voor een toenemende spanning tussen de verduurzaming van de industrie en het concurrentievermogen. De SER heeft in het verleden al regelmatig geadviseerd over de circulaire economie, ook met oog voor strategische autonomie. Hoewel er via het opstellen van de Nationale Grondstoffen Strategie (NGS) en het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) 2023-2030 stappen zijn gezet, is er nog veel onduidelijk rond de beschikbare beleidsinstrumenten en financiering voor de grondstoffentransitie. Ook heeft het kabinet na 2025 structureel minder geld gereserveerd voor circulaire economie op de Rijksbegroting.⁵ Het voornemen van het kabinet om toe te willen werken naar een volledig circulaire economie door het versterken van het NPCE en het stellen van doelen is een stap in de goede richting.

⁴ SER (2023) Verduurzaming maakindustrie

⁵ PBL (2025) Reflectie op de actualisatie van het NPCE

De SER geeft onderstaande overwegingen mee voor het versterken van de sturing op de grondstoffent transitie, voortkomend uit voorgaande adviezen en recente rondetafelgesprekken met sociale partners, kroonleden, experts en ministeries.

Een integraal en coherent instrumentenpakket is cruciaal.⁶ Circulaire ondernemers vragen al jaren om stevig, consistent beleid en om een gelijk speelveld. Ondernemers kunnen gericht investeren als het duidelijk is welke grondstoffen en sectoren aan zet zijn, op welke manier, en hoe de kosten daarvan verdeeld worden. Een mix van instrumenten toegespitst op de verschillende fases van de productie- en consumptieketen (van grondstofwinning tot afvalfase) is nodig, zodat investeringen loskomen en circulaire verdienmodellen renderen.⁷ Er zijn meerdere manieren om investeringen te stimuleren⁸. Daarbij is het van belang om ook op productgroepniveau beleid te formuleren.⁹ Het integraal afwegen van verschillende doelstellingen, waartoe het kabinet nu een stap zet door de circulaire economie en de energietransitie samen te brengen binnen één ministerie, is cruciaal voor de effectiviteit van de beleidsinstrumenten.¹⁰

Er is een noodzaak voor beleidsinzet op zowel EU- als op nationaal niveau. Het realiseren van een circulaire economie en meer strategische autonomie vraagt bij uitstek een Europese benadering. Op dit schaalniveau kunnen relevante stappen worden gezet. De EU zou in 2050 mogelijk 50 tot 75 procent van haar metaalbehoefte voor schone technologieën kunnen dekken via lokale recycling.¹¹ Ook recycling van kritieke materialen is kansrijker op EU-schaal en is onderdeel van het RESourceEU Actieplan.¹² Dit vraagt wel om het aanpakken van de belemmeringen rond de juridische afvaldefinities. Via EU-beleid kunnen gunstige voorwaarden worden gecreëerd om nieuwe ketens op te bouwen en innovatie te bevorderen, bijvoorbeeld door marktvtraag te creëren via circulair inkopen.¹³ De Nederlandse (mede)overheden kopen jaarlijks voor tussen de 110 en 120 miljard euro aan diensten en producten in, wat een enorme marktstimulans kan geven aan circulaire oplossingen. Het is aan Nederland om elementen uit de aanstaande Circular Economy Act om te zetten naar het nationale niveau en Nederland te (blijven) positioneren als koploper op het gebied van circulariteit, met een sterke rol voor de Nederlandse (maak)industrie.

Deze opgave vraagt een gezamenlijke inzet, binnen en buiten het kabinet. Een kabinetsbrede inzet op de grondstoffent transitie en een adequate uitvoeringsstructuur zijn nodig om een versnelling te realiseren. De NGS en het NPCE tellen nog niet gemakkelijk op tot een eenduidige aanpak.

⁶ SER (2022) Evenwichtig sturen op de grondstoffent transitie en de energietransitie voor brede welvaart

⁷ SER (2018) Verkenning Financiële instrumenten voor een circulaire economie

⁸ Denk aan exploitatiesubsidies om het prijsverschil tussen primaire en secundaire grondstoffen te verkleinen (zie SER (2018) Verkenning Financiële instrumenten voor een circulaire economie) of het bundelen van bestaande middelen gericht op circulaire oplossingen (zie bijvoorbeeld Brief vanuit brede coalitie (2026) Investeer structureel € 1,5 miljard per jaar in de circulaire economie door bestaande middelen slim te bundelen).

⁹ Wetenschappelijke Klimaatraad (2026) Circulair versterkt: Duurzaam materiaalgebruik voor een toekomstbestendige samenleving

¹⁰ Lappe, M. and F. Nicoli (2025) Advantages and pitfalls of green public procurement as a European strategic tool, Working Paper 21/2025, Bruegel; CEPS (2025) Making the green premium work: Policy pathways for critical raw materials

¹¹ Draghi (2024) The Future of European Competitiveness – Part A

¹² RESourceEU Action plan is het uitvoeringsplan van de *Critical Raw Materials Act*

¹³ Rijksoverheid (2025) *The Netherlands' priorities for a Circular Economy Act*. Ook de recent voorgestelde EU Industrial Accelerator Act kan hier een rol in spelen.

De grondstoffentransitie moet meer prioriteit krijgen, wat ook betekent dat circulariteit interdepartementaal landt en adequaat flankerend beleid wordt ontwikkeld om ongewenste neveneffecten tegen te gaan. Daarnaast is ook een gezamenlijke inzet tussen Rijksoverheid, gemeenten, provincies, werkgevers en werknemers nodig. Circulaire bedrijven gericht op kritieke grondstoffen concurreren met statelijke actoren die de markt kunnen beïnvloeden. Het is waardevol om te verkennen welke vormen van publiek-private samenwerking mogelijk zijn om deze situatie te doorbreken. Dit dient samen te gaan met een gesprek over de sociale en groene randvoorwaarden die nodig zijn om brede welvaart te waarborgen, nu en in de toekomst, hier en elders in de keten. Het tijdig betrekken van en zeggenschap geven aan werkgevers en werknemers over hóe de transitie plaatsvindt, is cruciaal om draagvlak te creëren en een succesvolle, rechtvaardige transitie te realiseren. De tekorten aan (technisch) geschoold personeel in de energietransitie laten zien dat dit tijdig en structureel moet worden georganiseerd.

De SER verkent welke stappen kunnen bijdragen aan een doorbraak in de grondstoffentransitie naar de circulaire economie van de toekomst. Dé voorwaarde voor strategische autonomie is versnelling en versterking van de grondstoffentransitie. Juist omdat de investeringen en internationale afstemming tijd vragen, is een koersvaste langetermijnaanpak voorbij 2030 onontbeerlijk. Dit is een marathon, geen sprint. De toenemende aandacht voor strategische autonomie is een kans om de grondstoffentransitie van de benodigde impuls te voorzien. De eerdere SER-adviezen rondom dit thema zijn nog grotendeels relevant. De SER gaat de komende tijd verkennen op welke manier de sociale partners zouden kunnen bijdragen aan het bereiken van een doorbraak in de grondstoffentransitie. Er zijn verschillende onderwerpen belangrijk voor de SER. Denk aan de aankomende EU-wet- en regelgeving, zoals de CE Act en omnibus, die implicaties heeft voor de keuzes die binnen de EU en Nederland worden gemaakt. Andere onderwerpen zijn de manier waarop beleidspraktijken het beste bijdragen aan het vergroten van strategische autonomie en het creëren van een gelijk speelveld voor circulaire ketens, de manier waarop consumenten worden meegenomen in de transitie en de betekenis van werken in een circulaire economie. Voor de SER zijn het beschermen van werkenden binnen de circulaire economie en aandacht voor arbeidsmarkteffecten, zoals werkgelegenheid, kwaliteit van werk en scholing en ontwikkeling, van groot belang. Zo kan de grondstoffentransitie worden benut om te bouwen aan de industrie van de toekomst, waardig werk, verduurzaming, strategische autonomie en brede welvaart.

Met vriendelijke groet,

Kim Putters
Voorzitter